

— 70 —

**БІЛОЦЕРКІВСЬКОМУ
КРАЄЗНАВЧОМУ
МУЗЕЮ**

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ
АДМІНІСТРАЦІЇ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ
КИЇВСЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА
ОХОРОНИ ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ

ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВІДРОДЖЕННЯ ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ

Матеріали науково-практичної конференції,
присвяченої 70-річчю Білоцерківського державного
краєзнавчого музею. 25—27 травня 1994 року

За період, що передував передачі пам'ятника, були проведені великі ремонтно-реставраційні роботи.

В 1950—1954 рр. досліджувана архітектура пам'ятника, автор досліджень М. В. Холостенко. Він на основі своїх кропітких досліджень зробив висновок: Кирилівська церква — типовий пам'ятник древньоруської архітектури домонгольських часів.

За ходом дослідження архітектури Кирилівської церкви проводились заходи по зміцненню древніх стін пам'ятника та його фундаменту, були виявлені і ліквідовані причини деформації споруди, інтер'єр храму приведений впочатковий вигляд.

З 1953 р. і по нині ведуться щорічні геодезичні дослідження. Дійсною ці роботи «Київпроект». В 1973 р. в зв'язку з інтенсивним розкриттям тріщин в церкві були проведені гідрогеологічні дослідження.

І по цей день тривають роботи по реставрації живопису. З 1960 р. по 1980 р. було відкрито 800 м² древньої фрески, відреставровані всі надбаня М. А. Врубеля.

У зв'язку з тим, що Кирилівська церква розміщена на вершині оползневого горба, для її збереження необхідні постійні роботи по благоустрою території. В 1974 р., були завершені роботи по благоустрою території, замінені покрівля XVIII ст. на листову мідь і оцинковане залізо.

З 1972 р. інститутом археології АН УРСР розпочались роботи по дослідженню охоронної зони музею, ця робота продовжується.

З метою досліджень підземних ходів, різних пустот, динамічно активних зон, залишків фундаментів древніх стін і захоронень в 1989—1990 рр. були проведені біолокаційні дослідження Кирилівської церкви.

В 1992 р. в зв'язку з розкриттям тріщин на фасадах храму були досліджені вібраційні навантаження на будівельні конструкції Кирилівської церкви при різних зовнішніх та внутрішніх вібровпливах. Дослідження були проведені в 30 точках в місцях з відшаруванням древньої штукатурки. Висновки дослідників зводяться до одного: «Тріщини, що є в приміщенні не становлять небезпеку для несучих конструкцій. Рекомендується покищо обмежитись тільки поточним ремонтом приміщення, що і робиться нині.»

О. В. Ярмола (м. Біла Церква)
краєзнавчий музей

КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ ВИЛУЧЕНІ З ФОНДІВ БІЛОЦЕРКІВСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ У 1930-ті РОКИ

Білоцерківський музей у др. половині 20-х на початку 30-х років ХХ ст. мав чудову колекцію речей, серед яких було багато

предметів, що становили велику історичну цінність. Вони були тією культурною основою, без якої не може існувати ні одне суспільство. Але радянський уряд вважав мабуть по-іншому. На те, що ще збереглося у країні після чистки 1922 року, чекала нова хвиля конфіскацій.

22/III 1931 року з'являється постанова урядової комісії про передачу в експорт цінностей з музеїв УРСР, та як наслідок цього розпорядження НКО УРСР від 25/III 1931 р. № 17/н.о.

Відповідно їм, систематично та послідовно, не зважаючи на протести музейних працівників і спеціалістів, вилучались речі, які можна було вигідно продати. Зрозуміло, що ця діяльність ніколи не афішувалася. Тільки зараз починають з'являтися матеріали стосовно цього періоду нашої історії. У цьому короткому огляді, спробуємо проаналізувати діяльність комісії по вилученню коштовностей стосовно Білоцерківського музею, спираючись на помітки зроблені в івентарній книзі БКМ 1924—1946 рр.

Ми можемо побачити, що частина експонатів забиралася безпосередньо на продаж. Так, наприклад, згідно вищезгаданому розпорядженню була відправлена на експорт картина «Майстерня бога Гефеста».

Але такий шлях вилучення предметів мистецтва не був типовий. Частіше застосовувався багатоступінчастий метод, відповідно якому цінності спочатку поступали в центральний фонд, а вже звідти направлялися у призначені для них місця. Так, коштовні вироби з золота або срібла передавалися безпосередньо у фінвідділ. Про їх подальшу долю можна хіба що здогадуватись.

Таким способом зникло намисто Домни Розанди Хмельницької — жінки Тимоша (1652 р.). До музею воно потрапило з Білоцерківської Миколаївської церкви. Це був один з найкоштовніших експонатів. Намисто було оцінене в 10.000 крб. Звичайно то не справжня ціна, але все ж про щось говорить (у той час, наприклад, при закупці за 1 гр. срібла давали 2,7 коп.).

У 1925—1928 рр. в с. Черкас Білоцерківського району знайдено скарб, який був придбаний музеєм. Через кілька років всі срібні речі з нього були передані фінвідділу. Не відомо як з цього скарбу збереглася гетьманська булава.

Згідно з відомими нам даними, з БКМ було забрано 39 речей з коштовних металів. Серед них срібні кехлики, корона з синагоги, срібна канцелярська указка із костюлу, медальйони та інше.

На особливому рахунку у держави, зрозуміло, знаходились і монети. Постанова уряду торкнулася їх безпосередньо і треба сказати досить відчутно. Передана у фінвідділ 171 монета. Серед них скарб пражських грошей XIV—XV ст. — 21 шт. (передані громадянами с. Скопинець), римські динарії — 32 шт. (з с. Семигори). Але більшість, звичайно, складали польські, литовські та російські монети.

На вилучені речі складалися спеціальні списки. Наприклад, в одному з них нараховувалося більш ніж 190 найменувань (українських килимів, рушників, специфічних культових тканинних речей). Всі вони відносяться головним чином до кінця XVIII—XIX ст. Але серед них зустрічаються і більш давні. Так воздух вишитий сріблом за підписом ієрусалимського митрополита Анастасія датований XV ст. Він мав унікальне історично-культурне значення.

Для з'ясування подальшої долі всіх цих експонатів необхідно відкрити всі матеріали пов'язані з діяльністю урядової комісії по вилученню.

Г. І. Ярова (м. Київ)
директор музею Гетьманства

ТЕМА І. МАЗЕПИ У МУЗЕІ ГЕТЬМАНСТВА

Зі славним ювілеєм вітає Білоцерківський краєзнавчий музей Музей гетьманства у м. Києві. Ви пройшли солідний шмат історії і маєте 70 років. Наш музей ще немовля — 11 березня йому виповнився один рік. Та це не завадило вам першими подати руку допомоги Музею гетьманства експонатами, порадами. Низький Вам уклін за це. Нас об'єднала любов до України, формування її як самостійної держави. Саме на вашій землі в селі Мазепинцях в 1639 році народився один з найвидатніших гетьманів України — Іван Степанович Мазепа.

Будинок (по вул. Спаській 166 у Києві), в якому розміщений Музей гетьманства на Подолі за легендою вважають будинком Мазепи. Поки що це не підтверджено письмовими джерелами, але достовірно відомо — по цій землі він ходив, бо ж поряд — академія, на яку він віддав стільки сил, енергії і коштів. Гетьман вибудував наново з дерев'яної на кам'яну Богоявленську церкву Братського монастиря, збудував новий будинок для академії.

Мазепа багато дбав про зріст національної культури. Перелік його розбудов в цивільному, а особливо церковному будівництві займе багато місця.

Перед науковцями наших музеїв у вільній незалежній Україні постають великі перспективи у дослідженні постаті гетьмана. В цьому році Музей гетьманства готує виставку, присвячену 285-річчю від дня смерті І. Мазепи. У вересні буде проведена наукова конференція до цієї ж дати.

І саме важливе, музей готує до друку першу в Україні зібрану бібліографію про І. Мазепу та його добу, куди увійде бібліографічна інформація про Мазепу державного діяча, людину високої культури і великих талантів, мецената, автора писемних

Розділ I. Музеєзнавство. Охорона пам'яток історії та культури	3
Башинська Л. С. Колекції музею	3
Гузько П. В. Археологічний музей при Київських вищих жіночих курсах	5
Данілікін О. О. Циганознавчі дослідження Білоцерківського державного краєзнавчого музею	7
Діденко Л. М. Музей — каталог людської пам'яті. Білоцерківський державний краєзнавчий музей напередодні 70-ліття	9
Колибенко О. В. До проблеми збереження та вивчення культурних на- шарувань	11
Малеєв Ю. М. Завдання збереження пам'яток літописного Василева	13
Неліна Т. В. Деякі питання розбудови краєзнавчого музею Фастівщини	
Нестуля О. До питання про музейне будівництво в Білій Церкві в 1918 — на початку 20-х років	17
Оленовський М. П. Козацькі Запорозьські Січі — проблеми охорони та використання	20
Орлов Р. С. Замкова гора в Білій Церкві — визначна пам'ятка серед- ньорічної культури Наддніпрянщини	21
Стародуб О. В. С. Л. Дроздов — фундатор Білоцерківського краєзнав- чого музею	23
Чернецький Є. А. Білоцерківські реліквії імп. Катерини II та кн. Г. О. Потьомкіна-Таврійського	25
Чиговська Л. Р. Архіви — документальна база музейної експозиції	26
Федченко А. М. Історія реставраційно-ремонтних робіт Кирилівської церкви XII ст. м. Києва	28
Ярмола О. В. Культурні цінності вилучені з фондів Білоцерківського краєзнавчого музею в 1930-ті роки	30
Ярова Г. І. Тема І. Мазепи у музеї гетьманства	32
Розділ II. Археологічні дослідження	33
Готун І. А. Масова забудова на давньоруських пам'ятках Поросся	33
О. П. Моця. Етнічний склад населення Поросся в XI—XIII ст.	37
Павлова В. В. Новобезрадицький скарб з Національного музею істо- рії України	39
Покас П. М. Антропологічний склад давньоруського населення Серед- нього Подніпров'я	40
Покас П. М., Колосов Ю. Г. Дослідження давньоруського могильника біля с. Старі Безрадичі в 1992—1993 рр.	41
Солтис О. Б. Кургани доби бронзи в Пороссі	43
Стародуб О. В. Поховальний інвентар кочівників X—XIII ст. на тери- торії Поросся	44
Строкова Л., Калюк О. Новий ремісничий осередок у стародавньому Вишгороді	46
Строць Б. Дослідження Вельбарско-черняхівського поселення біля села Кобиля на Тернопільщині у 1991—1993 рр.	48
Улибін А. В. Укріплені поселення Поросся в X—XIII ст.	49
Розділ III. Історія та краєзнавство	51
Бєвза Д. Т. Підземні води Білоцерківщини	51
Булаєвська Н. Лесь Курбас і Біла Церква	52